

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2014» атты
IX халықаралық ғылыми конференциясы

IX Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2014»

The IX International Scientific Conference for
students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION-2014»

2014 жыл 11 сәуір
11 апреля 2014 года
April 11, 2014

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2014»
атты IX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
IX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2014»**

**PROCEEDINGS
of the IX International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2014»**

2014 жыл 11 сәуір

Астана

УДК 001(063)
ББК 72
Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2014» атты студенттер мен жас ғалымдардың IX Халықаралық ғылыми конференциясы = IX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2014» = The IX International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2014».
– Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2014. – 5831 стр.
(қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-610-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001(063)
ББК 72

ISBN 978-9965-31-610-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті, 2014

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы
2. Ерболат Саурықов, Тараз инновациялық-гуманитарлық университетінің ректоры, ф.ғ.д., профессор
3. Қ.Жарықбаев, С.Қалиев. Қазақтың тәлім-тәрбиесі. - Алматы: Сана, 1995.
4. Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы
5. «Білімді ұрпақ – ұлт болашағы» 30.12.2011.
6. Білім сапасы – басты ұстаным. «Егемен Қазақстан» газеті. Сәрсенбі, 5 қыркүйек, 2012
7. Республикалық қоғамдық-саяси күнделікті газет 2 қазан 2013
8. www.enu.kz
9. Шетелдіктердің құқықтық жағдайы туралы ҚР заңы
10. «Алаш айнасы» газеті. 2 қазан, 2013

УДК 342.4(574)

ҚАЗІРГІ ЗАМАНДАҒЫ БАЛА ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңсағанова А.А.

aler-1994@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Евразия ұлттық университетінің
құқықтану мамандығының студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекші- Ибрагимов.Ж.И.

Отбасы - қоғамдық қатынастар мен процестердің алуан түрлі формалары біртұтас болып ұштасатын кешенді әлеуметтік құбылыс болып табылады. Сондықтан да әлеуметтік құбылыс бола отырып, ол адамзат өмір сүру жағдайына қарай құрылып, оның дәстүрлері мен әдеттері ғасыр өткен сайын жаңа сипатта көрініс береді. Отбасын әлеуметтану ғылымында былай деп көрсетеді «отбасы дегеніміз – тарихи өзгеріп отыратын әлеуметтік топ, оның жалпы белгілері – бөтен адаммен жыныстық байланыс орнату, туысқандық қатынастар жүйесі, адамның жеке-дара адамгершілік сапаларын қалыптастырып дамыту, белгілі бір экономикалық қызметті іске асыру» [1,24]. Яғни, адамзат отбасын құра отырып, сол шағын мемлекетке әлеуметтенеді, отбасылық құндылықтар қалыптастырады және әдет-ғұрып дәстүрлерін дамытады. Отбасының жоғарыда келтірілген анықтамасы бойынша, ол - отбасындағы қатынастар, отбасының құрылымы мен формасы тарихи өзгеріп отыратын әлеуметтік топ.

Ең алдымен біз жастар тәрбиесіндегі отбасының рөлін айқындап алайық. Әдебиеттерде көрсеткендей, “Отбасы – жанұя, үй деген сөздің синонимі”, яғни бір оттың (ошақтың) басында өмір сүріп жатқан қандас адамдар жиынтығы [2,10]. Бір оттың басында өмір сүруге дайындық физиологиялық және психологиялық тұрғыдан негіздеуді қажет ететіндігі сөзсіз. Ер адам мен әйел адамның сезімдерінен туындаған шешім мен жауапкершілікті ұғыну негізінде отбасылық өмір бастала отырып, ұрпақ жалғастыру процесі жүзеге асады.

Кейбір ғылыми зерттеулерде, отбасыға мынадай анықтама берілген: қазіргі заманғы отбасы – ерлі-зайыпты екі адамның арасындағы некеге құрылған негізгі әлеуметтік топ, отбасыға сонымен бірге ұрпақтары (ұл-қыздары) да кіреді. Отбасының негізгі функцияларының қатарына мыналар кіреді: өмірге бала әкелу, оны тәрбиелеп, өсіру, ең бастысы ерлі-зайыптылар жыныстық қарым-қатынас қажеттілігін және эмоциялық сезімдерін және басқа ішкі және

сыртқы (әлеуметтік, экономикалық) мұқтаждықтарын өтеу [3,29]

Көптеген зерттеулерде отбасына деген жағымды қатынас таныту балалық шақтан қаланады деп тұжырымдалады. Балалық шақта адамгершілік қасиет ата-ананың балаға қатынасына және олардың өз басына деген қатынасына тәуелді болып келеді. Балалық шақ онтогенезде даму барысында адам өмірінің маңызды кезеңі. Тұлғаның балалық шағының өту жағдайына байланысты, яғни оның санасы мен жүрегіне қоршаған әлемнің әсер етуіне қарай бүгінгі нәрестенің ертеңгі болмысы қалыптасады. Қазақ халқы отбасы тәрбиесіне ерекше мән беріп, «он үште- отау иесі» деген. Ерте кезде қазақ отбасыларында қыз баланы 3-5 жастан анасы қасына алып, үйдің жұмысына араластырса, ұл балаларды аңшылық, мал бағу сияқты түздің тірлігіне араластырған. Осы орайда, қазіргі өмір тіршілігіміз мүлде басқа сипатта. Сондықтан отбасында әке мен ананың қарым-қатынасы тұлғаның болашақтағы отбасы егесі ретінде қалыптасуының негізі болып табылады. Ал, қазіргі таңдағы ересек азаматтардың өзі отбасылық жауапкершілік пен міндеттерді дұрыс түсінбеуінен қаншама шаңырақ шайқалып жатқаны белгілі.

Әрдайым отбасы мүшелері тұлғаның ең алғашқы қоғамдық ортасы мен өмір тәжірибесін жинақтау мектебінің ұстазы болып табылады. Бұл жағдайда отбасы қарым-қатынасында жағымды сезімдер оның мүшелерін көркемдейтін болады. Отбасы әлеуметтік институттың алғашқы сатысы болғандықтан тұлға өмірін әрдайым қолдап отыруы қажет. Себебі, осы әлеуметтік ортада әр баланың ата-анаға деген сүйіспеншілігі шексіз, шартсыз, кіршіксіз болып табылады. Егер бала өмірінің алғашқы жылдарында ата-анасының сүйіспеншілігі оның өмірі мен қауіпсіздігін қамтамасыз етсе, өсе келе ата-ана махаббаты адамның ішкі, эмоциялық және психологиялық әлемінің қауіпсіздігі мен қолдау қызметін атқарады.

Ата-ананың махаббаты – адамның жан және тән саулығының, рухани байлығының және берекесінің сапа көрсеткіштері мен қайнар көзі болып табылады. Дәл осыдан ата-ананың бірінші және негізгі міндеті баланың көзқарасында оны жақсы көретіні туралы сенімділікті қалыптастыру болып табылады. Қандай жағдай, қандай күйде болсын балада ата-ана сүйіспеншілігінен еш күмән болмауы тиіс. Ұрпағына қай жас кезеңінде болмасын әрқашан мейіріммен, ілтипатпен және ізгілікпен қарау – ата-ананың табиғи да ең керекті міндеттерінің бірі.

Ата-ана сүйіспеншілігіне сенімділікті ерекшелеу бала тұлғасында кейбір жағдайларға байланысты қажеттілік тудыратындығы белгілі. Қазіргі таңда өсе келе бала ата-анасынан бөлек кететін жағдайлар сирек кездестіріп жүрміз. Бұл жағдайда баланың ең жақын адамдарымен эмоциялық байланыстары үзіліп, психологиялық, ішкі жан дүниелік жағынан алшақтайды. Қазіргі таңдағы зерттеулерге сүйене отырып, психологтар жеткіншектік кезеңдегі маскүнемдік пен нашакорлықтың астарында көбіне ұрпағын сүймейтін ата-аналар жатқанын дәлелдеген. Нарық жағдайында, материалды құндылықтар басым болып тұрған уақытта отбасылық тәрбиеге негізгі психологиялық талап – махаббат болып табылады. Яғни, баланы сүйіп және күнделікті соны жетекшілікке алып қоймай, сонымен бірге баланың өзі қандай қиындықтар мен қақтығыстар, жанжалдар туындатып отырса да, тіпті ол өзара қарым-қатынаста болмасын, мейірімін, олардың оған деген кіршіксіз махаббатын, жылуын үнемі сезінуі керек. Тек осы жағдайда ғана адамның ішкі әлемі дұрыс қалыптасып, сүйіспеншілік негізінде ғана адамгершілік құлықтық іс-әрекет жасалады, ал сүйіспеншілікке тек сүйіспеншілік ғана үйретуі сөзсіз.

Ғылыми-экономикалық даму жағдайында ата-ана өз сезімдеріне, жүрегінің үніне, өз баласының қабілеттеріне сенімділікпен арқа сүйеуі керек. Осы орайда, ата-ана тәрбиенің қандай жүйесін ұстануына тек өзі ғана шешім жасауы тиіс. Бұл жағдайда баланың жараланғыш нәзік жүрегі үшін оның отбасында сүйікті екенін сезіну, ата-анасы үшін қымбат екенін ұғыну болып табылады.

Ғылыми зерттеулер көрсеткендей, өскелең ұрпақтың қалыптасуындағы отбасының

маңызды рөлі оның бала дамуындағы әсерін және қайталанбастығымен, даралығымен және жақындығымен анықталады. Шын мәнісінде ата-анадан жақсы баланы ешкім біле алмайды [4,31]. Жоғарыда атап өткендей біз жастарды отбасылық өмірге психологиялық дайындауда балалық кезеңдегі отбасыишілік қарым-қатынасқа тікелей байланысты жағдайларды сипаттап отырмыз.

Отбасы болып қалану үшін, жастар некеге тұрып, бір-біріне серт беріп зәмзам суынан ішіп Алла алдында серт береді. Неке ерлі зайыптылар арасындағы мүліктік және мүліктік емес жеке қатынастарды туғызатын, отбасын құру мақсатымен заңдарда белгіленген тәртіппен тараптардың ерікті және толық келісімі жағдайында жасалған еркек пен әйелдің арасындағы тең құқықты одақ.

Өмір отбасынан бастау алады десек, артық айтқандық болмайды. Себебі адам өмірге ер мен әйелдің бас қосып, отау тігіп отбасын құрағаннан кейін келеді. Ал отбасын құру дегеніміз бұл әр түрлі жыныстағы адамдардың бір-біріне деген махаббат сезімінің туындауы салдарынан екі адамның өз еркімен бас қосуы. Адамдардың отбасын құруы табиғи заңдылық болғанмен, оның рухани-имандылық жағынан маңызы өте зор. Олай болатын себебі, ол, негізінен, сүйіспеншілік сезімінен бастау алса да, отбасын құрып, өмірге жаңа ұрпақ әкелгеннен кейін олардың моральдық, әлеуметтік, құқықтық жауапкершіліктері артып, өмірге басқаша көзқараспен қарауға тура келеді. Неге десеніз, жас жұбайлар қоғамның бастапқы ұясын құруына байланысты олар әлеуметтік құрылымның бір мүшесі болып саналады. Сондықтан отбасын құру бұл адам өміріндегі ең маңызды әрі жауапты кезең. Әр халықтың тарихи қалыптасқан өмір салтына байланысты отбасын құру және ұрпақ тәрбиесінде өздеріне тән дәстүрлер бар.

Отбасында некелескен ер мен әйелден басқа балалары немесе басқа да туыскандары болады. Олар әр ұрпақтан, әр жыныстан тұрса да, өзара тілегі, мүддесі бір туысқан бауырлас адамдар. Отбасы өмірі, негізінен, материалдық және рухани қажеттілігі жасауға байланысты өзара тығыз қатынаста болады. Табиғи-биологиялық және рухани қажеттілігі жасауға байланысты өзара тығыз қатынаста болады. Табиғи-биологиялық және тұрмыстық тұтыну қатынастары оның материалдық жағы болса, рухани жағына имандылық, құқықтық және психологиялық қатынастар жатады.

Бүгінгі ғасыр індеті жетім балар санының артуы. Жетімін жылатпаған, жесірін қанғытпаған қазақ халқы үшін, көзге шыққан сүйелдей оғаш әрекет.Халқымның сан жылдар бойы тарихына өшпес сызат қалтырған бұл мәселе бүгінгі Үкіметте әлі күнге дейін шешімін таппаған.

Жетім дегеніміз - ата-анасының екеуі де немесе жалғыз анасы(әкесі) қайтыс болған бала [5,4] Сондай - ата-ана құқықтарының шектелуіне немесе олардан айырылуына, ата-анасы хабар-ошарсыз кетті деп танылуына, олар өлді деп жариялануына, әрекетке қабілетсіз (әрекет қабілеті шектеулі) деп танылуына, ата-анасының бас бостандығынан айыру орындарында жазасын өтеуіне, ата-анасының баласын тәрбиелеуден немесе оның құқықтары мен мүдделерін қорғаудан жалтаруына, оның ішінде ата-анасының өз баласын тәрбиелеу немесе емдеу мекемелерінен алудан бас тартуына байланысты, сондай-ақ ата-анасы қамқорлық жасамаған өзге де жағдайларда жалғызбасты ата-анасының немесе екеуінің де қамқорлығынсыз қалған бала.

Жетімдік – баланың психикалық дамуына қатты әсер етеді. Ата-анадан айрылған және интернат жағдайына түскен балалардың жалпы психикалық жағдайы төмендейді, өзін-өзі реттеп-бағыттауы бұзылады, көңіл күйі жабырқау болады. Балалардың басым көпшілігінің өмірге құштарлығы жоғалады, өзіне-өзінің сенімсіздігі күшейіп, бойын үрей билей бастайды. Эмоционалдық-танымдық талпынысы төмендейді де, интеллектуалдық дамуы тежеледі.Қазіргі таңда жетімдіктің екі түрі бар: әлеуметтік және тұл жетім. Әлеуметтік жетім - ата-анасы бар немесе қайтыс болмаған, бірақ ата -ана өз келісімдерімен баладан бас тарту, сондай-ақ ата-

ананың түрлі сол қылықтарға бару арқылы олардың құқықтарын шектеп баланы айырып алу. Тұл Жетім - ата-анасының екеуі де немесе жалғыз басты ата-анасының біреуінің қайтыс болуы тұл жетім деп аталады. Қазіргі таңда әлеуметтік жетім тұл жетімге қарағанда 80 пайызды құрап отыр. Қалған пайызы ғана тұл жетімдер.

Баланың дұрыс қалыптасып жетілуі үшін, қос ата-ананың да тәрбиесі маңызды. Бұл дегеніміз белгілі психолог Э. Фромм тұжырымдамасында көрсеткендей, ананың және әкенің махаббаты табиғаты, генезисі және көріну формасы бойынша бір-бірінен ерекшеленеді және баланың тұлғалық дамуында әртүрлі әсер етеді [6,35]

Ананың махаббаты- шексіз, нәзік және шарттанбайды. Әкенің махаббаты- баладан көп нәрсені талап етеді және ол шарттанған болып келеді. Ол махаббатқа бала лайықты болуы тиіс. Әке махаббатының туа берілетін алғышарты болмайды, ол бала өмірінің алғашқы жылдарында қалыптасады деп тұжырымдайды кейбір зерттеулер бар [7,35]. Бала әкенің махаббатына лайық болуы үшін белгілі бір әлеуметтік жүйенің талаптарына сәйкес болуы тиіс. Егер бала анадан эмоциялық қолдауды және жақындықты сезінуді қалайтын болса, әкеден бірлескен іс-әрекетте серіктесті және беделді болудың қайнар көзін табады. Баланың ата-анаға деген қатынасы ерлі-зайыптылардың бірі-бірімен қарым-қатынасынан туындайды.

Егер діни түсініктеме бойынша айтар болсақ, жер бетінде бір жетім бала жылаған кезде көктегі періште күңіретеді деген түсінік бар. Жетім көрсең жебей жүр демей ме атам қазақ халқым. Халық арасында кеңінен айтылып жүрген асыл сөздердің бірі «жетімді қуантсаң жерде жетпіс, көкте жетпіс періште қуанады» деген.

"Жетімді жылатудан сақтаныңыздар, өйткені, түнде адамдар ұйықтап жатқанда олардың зары жүреді, ал таң сәріде Раббысына көтеріледі де жылатушы үстінен шағым жасайды. Сонда Алла тағала жылатушының тиісті жазасын береді. Сондықтан жетімнің жылауынан мейлінше сақтаныңдар" Пайғамбарымыздың (с.ғ.с.) хадис шәріпінен.

Сондықтан қазіргі жастарымыз без бүйрек көкек аналарымыз періште-сәбилеріне деген айуандық қылығын көргенде, әсіресе кейінгі ұрпақтың шапағат шуағы кіреукеленіп, жүрегінің жылуы азайып кеткендей әсер қалдырады. Сондайлардың бірі балаларды жетімдер үйіне не болса, далада ит-құсқа жем қылып тастап кеткендері күніне қаншама. Алла тағаладан қорықпаған жұршылыққа қатаң жаза шараларын ұйымдастыру керек болғаны ма?

Бүгінгі таңның модасы ма дерсің жастардың қуып бара жатқан. Әрбір бұрышта тастанды бала саны артпаса кемір емес. Бүгінде перзетханаларды жетімханалар басты. Демек, құрсақтан шыға сала анасының мейіріміне қанып, уызына жарып, "дүниеге бір кірпіш боп қаланатын" толыққанды ұрпақтың несібесіне ортақтасқан тасбауыр тастандылар мен жөргексіз жетімдер көбейіп барады деген сөз бұл!

Қазіргі таңда көп белең алып отырған ажырасуға аз қалған ерлі –зайыптылар түрлі ойлардан бірге тұра береді. Біреудің қызмет беделіне нұқсан келмес үшін, екіншілерін–белгісіз тұманды болашақ үрейлендіреді, үшіншілерін–бала алдындағы борышын өтеуде отбасы маңызды деп есептейді. Алайда мұндай позиция көп таралған адасуларға алып келеді.

Әке мен ана отбасында баланың бойында белгілі бір қасиеттердің дамуына негіз болады. Бала өзін әкесі сияқты көріп, өзін сол сияқты сезінеді, өзінше оның күшін, сенімділігін, ересектігін алғандай болады. Ол балаға жанына рухани тепе-теңдік пен сабырлық қалыптастыруға көмектеседі.

Кейбір жағдайларда ерлі-зайыптылар өзінің жұбайын бала арқылы мойындамайды. Жұбайын бала арқылы мойындамау - отбасы қарым-қатынасының бұзылғандығының күрделі белгісі, әйелінің не күйеуінің эмоциялық тартымдығының жоғалғандығының көрінісі.

Заң бойынша әке-шешесі ажырасқан отбасының балалары жетім болып саналмағанымен, қоғам мен өзі алдында психикалық күйде оларда жетімнің кезін киеді. Әрбір бұрыштағы көзі мөлдіреген тастанды жетім балаларды көру ауыр болса, әке-шешесі ажырасқан балаларды да

көру өте ауыр болып келеді.

Қазақстан Республикасының Конституциясының 27 бабы бойынша "неке және отбасы, ана мен әке және бала мемлекеттің қорғауында болады" деп көрсетілген[5]

Сондықтан заң негіз бойынша әрбір Қазақстан азаматы қамқорлық пен қорғаудан тысқары қалмайды.

Статистика жөніндегі агенттіктің мәліметі бойынша, елімізде 4 млн. 300 мың отбасы болса, олардың орташа құрамы 3,5 адамнан келеді екен. Ал жеті, одан да көп мүшесі бар отбасылар небәрі 8 пайызды құрайды. Қазақстанда соңғы 5 жылда некеге тұрғандар саны 683 мыңға жетсе, 179 800 ажырасу тіркелген. Яғни, некеге тұрушылар 14,4, ал ажырасушы жұптар 21,6 пайызға артқан. Осы уақыт аралығында дүниеге келген баланың 20 пайызы некесіз туған. Әр ерлі-зайыпты жұптың баланың болашақ тағдырына жауапкершілікпен қарамауы, сондай-ақ бала алдындағы ата-аналық парыз бен азаматтық сана-сезімінің төмендеп кетуі әлеуметтік жетімдіктің негізгі себебі болуда. Әрине, адам қашанда өзі жасаған іс-әрекетін өзінше ақтайды. Бірақ, әрбір отбасында әке мен шешенің рөлі, мәртебесі қашанда түпкі темірқазық болып табылатынын ұмытпау керек.

Біз жетімін жылатпаған халықпыз. Ол кезде заман басқа еді дерсіз, мүмкін. Бірақ адам бойындағы ізгілік өзгеріске ұшырауы мүмкін емес. Бүгінгі біздің ел жас мемлекет ретінде енді қалыптасып, Тәуелсіздігінің 20 жылдық белесін артқа тастады. Осыны ескерсек, яғни, өте маңызды бетбұрыстар болып, халықтың өмір сүру деңгейі өзгеше форманы қалап жатқан шақта, мұндай өткінші проблемалар болып тұрады. Өткінші дейтін себебіміз, тірі жетімдерді көбейтіп отырғандар, біріншіден, сол тоқсаныншы жылдары әке-шешелері қалай жан бағамыз деп тентіреп жүргенде тәрбиеден құр қалған, батыстың сұмдықтарын жаңашылдық деп, санасы түбегейлі уланған, соның салдарынан бүгінде өздері балалы болса да ата-ана деген қастерлі ұғымның қасиетін сезіне алмай жүрген жастар. Екіншіден, заман өзгерген сәтте көшке ілесе алмай, ішімдікке, нашақорлыққа салынып кеткендер. Үшіншіден, қылмыс жасап, жан бағам деп темір тордың арғы жағынан шыққандар. Ойымызды түйіндесек, сапасыз тәрбие, ішімдікке салыну, нашақорлық, қылмыс әлеуметтік жетімдердің көбеюіне әкеліп отыр. Еліміздегі 5 млн. жуық баланың 17 мыңы жағдайы төмен немесе нашар отбасында тәрбиеленуде. 11 мың бала ішкі істер органдарында тіркелген. Олардың мәліметіне сүйенсек, жылына 10 мың қаңғыбас бала табылады екен.

Бүгінгі таңда республикада ерекше қамқорлықты қажет ететін жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалғандар 38386 баланы құрайды. Оның 22067-і қамқорлыққа алынған, 2267-і патронат тәрбиесінде, 14052 бала білім беру, денсаулық сақтау, еңбек және әлеуметтік қорғау жүйелерінің 210 ұйымында тәрбиеленуде. Олардың 15 пайызының ғана ата-анасы қайтыс болса, 80 пайыздан астамының ата-анасы тірі бола тұра жетім атануда. Әлеуметтік жетімдіктің негізгі себептері – отбасы рөлінің төмендеуі; ата-ананың бала тәрбиесіндегі жауапкершілігінің төмендеуі; отбасының, әсіресе, жас отбасының материалдық-тұрмыстық қиындықтарға төзе алмауы, жеңе алмауы; мектеп, отбасы және қоғам арасында қарым-қатынастың жетіспеуі; отбасылық тәрбие құндылығының тиісті деңгейде насихатталмауы; балалар мен ата-ананың денсаулық жағдайы; некесіз бала туудың өсуі; ажырасу санының артуы; құқық қолдану практикасының жетілмеуі...

Қазақта тастанды мен жетім баланың болмауы ұзақ ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық менталитет. Ендеше, әр перзент халықтың құндылығын дамытып, өрістетуге бағдарланған қағидаларды өз бойына сіңіріп, жетімдер санын көбейтпеуге атсалысулары тиіс. Біздің мемлекетіміз қазіргі қазақстандық ұлттардың барлығынан осы қағиданы – тілін, дінін, тарихын білуді уағыздай отырып, адамгершілік қасиетті бойына дарытуды талап етуі қажет. Бүгінгі нарықтық жағдайда әл-ауқатымыз нашар деп, ақша табуға бой алдырған, еліктегіш, тұрақсыз, ойсыз, өзінің болашағына мән бермейтін жастарды, сонымен бірге отбасында оларды тәрбиелеп,

өсіруде кемшілік жіберген ата-аналардың өзін қайта тәрбиелеу керек. Мысалы, ер азаматын соғысқа аттандырып, соның өмірбақи жолын тосып, іште қалған баланы тәрбиелеп, ер жеткізіп, өмірдің қаталдығына қарсы тұрған аналар аз ба? Көп жағдайда тастанды, жетім балалардың көбеюін аналардың мойнына жүктейміз. Ер азаматтардың опасыздығы, тұрақсыз, ұшқалақтығы, өзімшіл, махаббат сезіміне жауапсыздығы бұл да отбасындағы тәрбиеден жіберілген қателік.

Заң алдында барлық балалар тең.. Ол – жалпыға міндетті тиісті заңды дұрыс және заманға сай қатаңдандыру керек. Жетімдерге берілген артықшылықтар экономикалық ойлау үстем болып тұрған заманда жетімдерді көбейтпесе азайтпайды. Әкеге де, шешеге де, барлық категориядағы балаға да заң әділ құрылуы тиіс. Ал экономикалық жағдай – әркімнің өз шаруасы. Ақшаның тәрбие көзіне, қоғамдық тәртіпті реттегіш құралына айналатын дәуірі туып тұр. Заңда ақша табу, оны иелену тетіктері дұрыс белгіленсе, қоғамдағы көптеген қайшылықтар, соның ішінде, тастанды әлеуметтік жетімдер мәселесі де оң шешімін табатын болар. Жетімдік проблемасында оң шешім іздеудің бір жолы – қыздарды тәрбиелеу дер едік.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Шибутани Т. Социальная психология. -Ростов –на Дону, 1998.- С. 538.
2. Қабақова М.П. Бірлескен өмірлік іс-әрекет процесіндегі ерлі-зайыптылардың қатынас тұрақтылығының психологиялық факторлары:... Автореф. дис канд. психол наук.-А,2004.- Б.17
3. Абульханова-Славская К.А Стратегия жизни.–М.: Мысль,1991.-С.299.
4. Спиваковская А.С. Как быть родителями.- М.,1985- С.132.
5. Неке және отбасы туралы кодекс.-2012 Алматы Ібап 1 тармақ 104 б.
6. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности: пер. с нем. Э. Телятниковой. – М.: Аст, 2004. – С. 635.
7. Р. Мэй Любовь и воля. -М., 1997. -С. 123.

УДК 342.4(574)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТТІҢ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ

Аябекова М.Н.

marzhan.1994@bk

Л.Н.Гумилев атындағы Евразия ұлттық университетінің
құқықтану мамандығының студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекші- Ибрагимов.Ж.И.

Құқықтық сана, құқықтық мәдениет және құқықтық тәрбие әрбір азаматтың қалыптасуының, өсіп-жетілуінің басты қағидасына айналуға тиіс. Құқықтық сана дегеніміз — тұлғаның қолданыстағы немесе қабылданатын құқық нормаларына деген көзқарастары мен сезімдерінен, оларға тиісінше баға беру мүмкіндіктерінің жиынтығы [1,10]. Құқықтық сана-сезімнің басты мақсаты—адам, азамат, қоғам мүддесіне сәйкес келетін, олардың мүдделерін